

smučarske in športne zgodovine spet bolj dostopne, le redke so namreč športne biografije slovenskih akterjev, ki izidejo pri založbah, ki vidno vlagajo sredstva tudi v večanje dostopnosti njihovih izdaj. Izida Vogrinčeve biografije namreč ni bilo mogoče spregledati, saj so novice, predstavitve, intervjuji, celo reklame vabile po več kanalih k branju te knjižne novosti. Dragocena je, ker je ta biografija hkrati

tudi zgodba o dobi zadnjih dekad 20. stoletja, ki jo je (alpsko) smučanje pri nas izrazito zaznamovalo. Zgodba o smučanju je tudi zgodba o Slovencih, zgodba o samozavesti, ki je celotni slovenski družbi dajala pogum za nove drzne odločitve.

Borut Batagelj

Podoba revščine

Sočutje in stigma. Družbene razlike in revščina v slovenski novejši zgodovini. Uredil: Ivan Smiljanič. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2022. 261 strani (Zbirka Vpogledi; 24).

Monografija *Sočutje in stigma, Družbene razlike in revščina v slovenski novejši zgodovini* je nastala na podlagi znanstvenega posveta *Družbene razlike in revščina*, ki je potekal na Inštitutu za novejšo zgodovino novembra 2021. Zbornik sestavlja deset prispevkov, ki prikazujejo poglede na družbene razlike in revščino ter osvetljujejo spreminjajoč odnos družbe do revščine na Slovenskem od sredine 19. stoletja do danes.

Prvi prispevek Branke Grošelj na podlagi analize zakonodaje in njene implementacije v praksi prikaže odnos družbe do beračev in potepuhov v obdobju od konca 19. stoletja do leta 1940. V tem obdobju je država sprejemala in dopolnjevala obstoječo socialno zakonodajo, ki pa, kot ugotovi avtorica, ni bistveno prispevala k izboljšanju položaja marginalnega dela populacije. S kazensko zakonodajo, s katero se je želelo odvrniti potepuhe in berače od »izkoriščevalskega in neproduktivnega načina življenja,« so želeli omejiti »moteče elemente,« ki so obremenjevali občinske proračune. Obdobje je prineslo tudi postopno spreminjanje pogleda na revščino in njenih vzrokov, od individualne krivde do krivde takratnega družbenoekonomskega sistema, ki je položaj dovoljeval. Drugi prispevek v zborniku Alenke Hren Medved prikazuje položaj revnega trškega in podeželskega prebivalstva Laškega v 19. stoletju. Na prebivalstveno strukturo kraja in podeželja je močno vplivalo odprtje Južne

železnice. Na podlagi zbranih podatkov iz matičnih knjig in status animaruma avtorica predstavi življenje gostačev, poslov, delavcev, dekel in hlapcev. Skupaj s prikazom modernizacije Laškega lahko opazujemo življenske vzorce revnega prebivalstva, ki ga je bilo sicer več na podeželju. Revnejši sloj se je zaradi omejitev redkeje poročil, kar je privedlo do povečanja nezakonskih rojstev, na kar je želela vplivati tudi država z uvedbo poročnih dovoljenj. V drugem delu prispevka avtorica nanizane podatke poveže s konkretnimi primeri revnih družin gostačev, rudarja in poslov. V prispevku Dunje Dobaja je osrednja pozornost namenjena gluhih mlado-

letnim v Sloveniji med obema vojnama, ki so se v Sloveniji lahko izražali le v gluhojemnici v Ljubljani. Cilj ustanove je bila družbena vključitev in samostojno življenje gojencev. Ti so prihajali iz revnih podeželskih družin in so imeli s sprejetjem v gluhojemnico možnost izhoda iz revščine. Skozi prispevek avtorica prikaže delovanje ustanove, od učnih pristopov v sklopu izobraževalnega procesa, do prizadevanja odprave revščine gluhojemnih otrok, do odprave stigmatizacije njihovih gojencev v javnosti s predstavitvijo rezultatov njihovega dela. Gluhojemi so veljali kot nezaposljivi, omejeni na določeno vrsto poklicev, prav tako pa so se morali soočati z zadržki delodajalcev do njihovega zaposlovanja, kar jim je večkrat preprečilo izhod iz revščine.

Urška Strle v prispevku predstavi družbeni položaj delavstva v Ljubljanski tobačni tovarni. Avtorica oriše družbeni položaj delavstva v proizvodnji tovarne, v kateri je vseskozi njen obstoj večino predstavljala ženska delovna sila, zato glavno pozornost posveča prav njim in njihovimi strategijami spopadanja z revščino. Revne proizvodne delavke, katerim so pripisovali tudi nemoralno življenje, so bile potisnjene na rob družbe. Njihov materialni položaj in družbeni status se je izboljšal v socialističnem režimu, ki je poudarjal vlogo proletariata. V prispevku je predstavljena tudi stanovanjska problematika delavstva, demografska sestava moštva in njihovo zdravstveno varstvo. Filip Čuček nam na primeru ptujske hiralnice predstavi pristop oblasti k lajšanju posledic revščine na slovenskem ozemlju. Na Štajerskem so hiralnice, po postopnem opuščanju župnijskih ubožnic, začeli ustanavljati v 70 letih 19. stoletja. Ptujka je bila kot druga zgrajena leta 1875. Hiralnice so v prvem obravnavanem obdobju (od konca 19. stoletja in v prvi polovici 20. stoletja) v večini primerov skrbele za reveže, ki doma oziroma v domovinski občini niso imeli oskrbe, postrežbe ali stalnega zdravniškega nadzora. Predstavljeno je delovanje hiralnice v času vedno večjega družbenega razslojevanja, število sprejetih oskrbovancev in razmere znotraj ustanove. Kot prikaže avtor, so bile slabe razmere med drugim tudi vzrok, da so nekateri oskrbovanci poskusili storiti samomor. Predstavi tudi nekatere napredke v hiralnici v obdobju med obema vojnama kot tudi izvajanje evtanazije s strani Nacistov med drugo svetovno vojno. Prikaz skrbi za reveže s strani ustanov nam

na podlagi delovanja Kranjske hranilnice predstavi Nataša Henig Mišič. Osredotoča se na prikaz pomoči ranljivim družbenim skupinam s strani hranilnice, ki je dopolnjevala prizadevanja oblasti pri reševanju socialnih problemov na lokalni ravni. Tako je hranilnica ponujala dostopnejša stanovanja delavcem (npr. odločitev izgradnje cenениh delavskih stanovanj), uvedla hipotekarna posojila za majhne posestnike in ustanovila zastavljalnico, ki je ponujala posojila ogroženemu sloju prebivalstva. Poleg Kranjske hranilnice avtorica prikaže tudi delovanje hranilnic v avstrijskem delu habsburške monarhije. Prav tako prikaže dobrodelno dejavnost ustanove, še podrobneje ustanovitev zavetišča za neozdravljivo bolne ob 75. obletnici delovanja hranilnice.

Revščina, kot znak degeneriranosti posameznika je v očeh družbe 19. stoletja postala tudi neposredna grožnja. Prispevek Mete Remec to ponazori s stigmatizacijo in družbeno izključenostjo revežev, ki so zboleli za tuberkulozo ali trahomom v 19. in 20. stoletju na Slovenskem. Reveže so videli kot krivce za širjenje nalezljivih bolezni in krivce za degradacijo družbe. Oboleli za tuberkulozo in trahomom so iz žrtev postali krivci za lastno bolezen. Avtorica večjo pozornost posveti trahomu, ki je bil razširjen v Prekmurju in ki je prizadel vse starostne skupine. Avtorica prikaže, kako se je zdravstveni sistem lotil zdravljenja obeh bolezni v različnih obdobjih, kako se je spremenilo doje-manje bolezni in obolelih po drugi svetovni vojni in kako je socialistična oblast povezovala zmago nad boleznijo/revščino z bojem proti okupatorjem. V povojni socialistični Jugoslaviji besede revščina ni bilo zaželeno omenjati. Revščina je veljala za izkoreninjeno. Pojme kot so revščina, meja revščine in pomanjkanje, so v socialistični Jugoslaviji nadomestili pojmi *eksistenčni minimum*, *povprečni ali minimalni življenjski stroški* in *dogovorjena raven socialne varnosti državljanov*. S to problematiko v obdobju socializma se je ukvarjala Marta Rendla, ki na podlagi statističnih podatkov raziskav socialnoekonomskega položaja gospodinjstev od leta 1963 do 1988 prikaže prisotnost družbenih razlik med različnimi tipi gospodinjstev. V prispevku primerja različne metodologije merjenja revščine v socializmu in oriše problematiko revščine tudi na regionalnem nivoju.

Poleg obravnave marginaliziranih družbenih skupin in skrbi za reveže s strani različnih oblasti in organizacij je v monografiji analiziran tudi nasprotni pol družbe. Irena Selišnik in Ana Cergol Paradiž v prispevku s pomočjo podatkov iz ljubljanskega volilnega občinskega imenika in cenzusnih pol prikažeta ljubljansko elito na začetku 20. stoletja. V analizi, ki je upoštevala vzorec 704 premožnih posameznikov, sta ju zanimali spol, narodnost in poklicna struktura elite. Avtorici z analizo podatkov primerjata omenjene parametre pred in po prvi svetovni vojni, pri čemur se, med drugimi, vidijo spremembe v etničnih razmerjih v glavnem mestu. Monografijo zaključí prispevek Sreča Dragoša, ki se sprašuje, ali je Slovenija še socialna država. Avtor opozori na zavajajoče uradne statistične podatke,

ki so v protislovju s konceptom socialne države. Kljub dvigu slovenskega BDPja od osamosvojitve dalje se je delež socialnih izdatkov države skrčil za štiri odstotke. V prispevku so podrobno razčlenjeni podatki na najpomembnejših življenjskih področjih, rezultat pa pokaže, da Slovenija v primerjavi s povprečjem EU, Združenim Kraljestvom, Češko in Grčijo zaostaja pri vseh izbranih kazalcih.

Deset raznolikih prispevkov, ki osvetljujejo poglede in odnose na siromašne družbene skupine, dopolnjuje raziskave slovenske gospodarske in socialne zgodovine, ki so že bile obravnavane v predhodnih številkah zbirke *Vpogledi*.

Mihael Ojsteršek